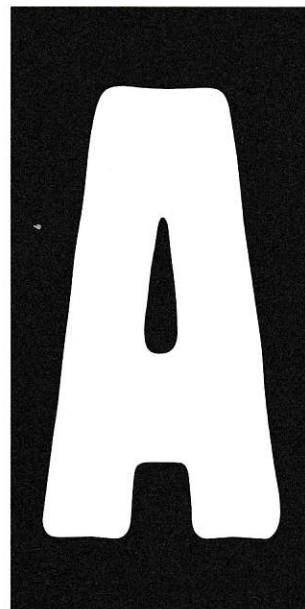

Albert Arnavat

REUS 1900, SEGONA CIUTAT DE CATALUNYA

L'exposició "Reus 1900, segona ciutat de Catalunya" explica com van viure els reusencs el darrer canvi de segle. A finals del segle XIX Reus era, després de Barcelona, la ciutat més important de Catalunya. Una ciutat industrial i comercial, on tots els oficis eren representats. L'agricultura (oli, vi, ametlles, avellanes i garrofes) i la indústria tèxtil eren els principals motors de dinamització econòmica. Bona prova d'aquesta vitalitat financera són el Banc de Reus (1862) i el Banc d'Espanya, que el 1904 va instal·lar a la vila una sucursal. L'exposició "Reus 1900, segona ciutat de Catalunya", organitzada per la Fundació "la Caixa" i l'Ajuntament de la ciutat, mostrarà com era la vida de Reus entre 1890 i 1909, quan econòmicament i demogràficament era la segona ciutat en importància de Catalunya. Feia un recorregut per les formes de vida quotidiana (la casa, el vestit, el menjar, la salut i la higiene), el món del treball, el comerç, les finances, la política, la cultura, les antigues festes i tradicions populars, i les noves formes de lleure. Amb una selecció d'unes 600 peces –entre obres d'art, plànols, fotografies, publicacions i objectes diversos–, es reconstruïa la imatge d'una ciutat dinàmica, amb un teixit social ric i divers, que es preparava per entrar en un nou segle entre la incertesa i l'esperança.

L'exposició "Reus 1900, segona ciutat de Catalunya" es pogué veure al Museu Salvador Vilaseca de Reus del 25 d'octubre de 1998 al 17 de gener de 1999.

Nascuda al segle XII en el procés de repoblació, Reus es va convertir sis segles després en la segona ciutat de Catalunya: va registrar un creixement demogràfic espectacular i va concentrar les transaccions comercials del vi i l'aiguardent. La popular frase "Reus, París i Londres" simbolitza

l'esperit emprenedor que va caracteritzar la ciutat al segle XVIII, moment en què els preus del mercat de Reus, juntament amb els de París i Londres, marcaven la cotització internacional del preu de l'aiguardent. Aquesta empenta va durar tot el segle XIX, en què la indústria es va convertir en el principal motor econòmic.

L'exposició prenia com a punt de partida una data clau per al moviment obrer, el 1890, l'any que es va celebrar per primera vegada la Festa del Treball, i acaba el 1909, amb la revolta popular coneguda com a Setmana Tràgica. Un període de grans transformacions a Reus, al final del qual la ciutat anirà perdent el liderat que ocupava des de mitjan segle XVIII. Amb 27.000 habitants, Reus era, el 1890, la segona ciutat de Catalunya, però les crisis en la indústria tèxtil i en el sector agrícola a causa de la fil·loxera la van portar, el 1909, a ocupar el quart lloc, darrere de Sabadell, Tortosa i Barcelona.

"Reus 1900, segona ciutat de Catalunya" estava estructurada en sis grans àmbits temàtics que abracen els aspectes més representatius de la ciutat a començament de segle: la transformació urbana, la vida quotidiana, la crisi políticsocial del 1898, la modernització econòmica (agricultura i indústria), les arts i la cultura, i el lleure i la festa.

Ciutat modernista

Durant aquest període Reus va transformar el seu urbanisme i va canviar el seu aspecte rural pel d'una vila moderna. Es van empedrar els carrers, es va construir el clavegueram, es va canviar l'enllumenat de gas pel d'electricitat, es va iniciar el subministrament domiciliari d'aigua potable i es van renovar els transports públics. Paral·lelament, Reus va viure l'eclosió del modernisme. Ar-

quitectes de prestigi internacional com Lluís Domènech i Montaner –al costat de qui va treballar l'arquitecte local Pere Caselles– van aixecar-hi obres com l'Institut Pere Mata, la casa Rull o la casa Navàs.

Tots aquests canvis queden reflectits al primer àmbit de l'exposició, que porta per títol "La transformació urbana". El visitant van poder veure un automòbil del 1908, tartanes, el telèfon de la casa Navàs o els plànols dels principals edificis construïts a la ciutat durant aquell període. Un bust i l'esbós del projecte de construcció de la façana del santuari de la Misericòrdia recorden un dels fills il·lustres de la ciutat, l'arquitecte modernista Antoni Gaudí, que no va deixar cap obra a Reus.

Vida quotidiana

El contrast entre la ciutat i el camp, i entre els diferents grups socials, era evident en molts àmbits. El segon apartat ens endinsa en "La vida quotidiana" dels habitants de Reus, com vivien, com es vestien, què menjaven... Es va reconstruir l'interior d'una casa burgesa i el d'una de proletària, i es mostra la indumentària utilitzada en aquella època. Les diferències entre rics i pobres també es noten en l'alimentació: el pa i l'escudella de llegums eren els plats bàsics de les classes populars.

Va destacar el paper de la premsa en la creació d'opinió entre les diverses classes socials, en un moment d'àmplia llibertat d'expressió. En aquells anys va proliferar l'aparició de capçaleres, moltes d'elles efímeres. En aquest àmbit, també es va reproduir el quiosc de fusta de la plaça del Mercadal.

Republicana i catalanista

"La crisi del 1898: política i moviments socials" apropava al visitant a la realitat política de Reus de finals del segle passat. L'es-

tabliment del sufragi universal masculí, les guerres colonials i la pèrdua de les colònies espanyoles de Cuba i Filipines es van viure intensament a la capital del Baix Camp.

Reus, juntament amb Barcelona, Madrid i València, va tenir fins al 1909 la condició de capital del republicanisme. El 1897, la coalició liberal-possibilista-catalanista va aconseguir sis regidors al consistori i, dos anys més tard, els republicans van guanyar definitivament les eleccions locals; l'alcalde va ser Pau Font de Rubinat.

A més, el moviment catalanista va aparèixer amb força a Reus. Es va caracteritzar per la precocitat en el desenvolupament organitzatiu i per la seva presència sòlida en el marc polític, cultural i social de la ciutat i la comarca. A Reus es va reunir la II Assemblea de la Unió Catalanista i es va celebrar un míting del Foment del Treball Nacional, prohibit a Barcelona.

L'economia

L'agricultura i la indústria tèxtil eren els principals motors de l'economia reusenca. La vinya era cultiu predominant a la regió i en alguns llocs, com al Priorat, constituïa l'element bàsic de l'economia. L'arribada de la fil·loxera al terme municipal, el 1895, va iniciar una crisi de la qual es va ressentir tota la població. La diversificació del creu imposada per aquesta plaga va fer que, anys més tard, l'avellaner es convertís en el cultiu predominant, seguit de l'olivera.

Cap al 1890 Reus estava farcida de petites indústries i tallers familiars. Al seu costat van aparèixer les grans fàbriques, factories tèxtils cotoneres i sederes, on treballaven milers de dones, homes i nens. L'exposició va dedicar un ampli apartat a l'economia. S'hi podia veure un ampli ventall dels estris utilitzats en els tallers dels boters i dels assaonadors, dos oficis artesans molt lligats a l'elaboració del vi. En la mesura que Reus es va convertir en una ciutat comercial més que no pas industrial, va anar perdent capacitat real de pressió. La indústria no va aconseguir remuntar la crisi del tèxtil i oficis com els de boter i assaonador van rebre els efectes negatius de la fil·loxera.

Aquest apartat també dedicà una atenció especial al comerç internacional, amb l'exportació de productes agraris, i a l'economia financera, representada pel Banc de Reus i pel Banc d'Espanya, que el 1904 va obrir una oficina a la ciutat.

Les arts

Pels volts de 1900, l'activitat artística de la ciutat gaudia d'un ambient dinàmic: es van crear l'Escola Municipal de Dibuix i l'Acadèmia Fortuny, va aparèixer la revista

d'arts plàstiques *Reus Artístic*, es va inaugurar la secció artística del Centre de Lectura i, a finals del període, es va obrir la primera galeria d'art.

En l'àmbit dedicat a les arts i a la cultura destaca un oli del reusenc Marià Fortuny, la pintura del qual va continuar condicionant el gust del públic vint anys després de la seva mort, esdevinguda a Roma el 1874. La mostra va recollir obres dels seus principals seguidors, Josep Tapiró, Baldomer Galofre i Josep Llovera, que es van convertir en els artistes més cotitzats del moment. Paral·lelament, hi va haver un reduït nucli artístic que va apostar per la renovació, com Tomàs Bergadà Pi i Hortensi Güell, o també Ramon Casals Vernis, que va introduir noves modalitats artístiques sorgides de l'era industrial: el cartell i l'ex-libris.

L'exposició també recollí l'obra d'un dels artistes més importants del modernisme a Catalunya, Joaquim Mir. Afectat d'una depressió, va passar gairebé dos anys a l'Institut Pere Mata de Reus, on va començar a pintar teles al jardí del centre. Va ser un temps de calma, solitud i silenci, en el qual l'artista va aprofundir en l'anàlisi del color.

La vida cultural de Reus estava marcada per la bipolaritat: per un costat trobem un elevat analfabetisme i per l'altre, el brillant nucli d'escriptors i artistes conegut com el Grup Modernista de Reus. El 1900 la meitat de la població reusenca era analfabeta, percentatge que augmentava en les dones. L'impuls de l'ensenyament va ser una preocupació constant de la societat de l'època, que veia en la culturització un dels principals reptes per tirar endavant el país.

El modernisme literari es va introduir a Reus de la mà de Josep Aladern, pseudònim de Cosme Vidal Rosich. L'obertura, el 1897, de la llibreria La Regional va representar l'inici del Grup Modernista de Reus. La llibreria es va convertir en el centre de tertúlies polítiques, artístiques i, sobretot, literàries.

La festa i el lleure

Una part de l'exposició estava dedicada a les activitats d'oci. Les festes reusenques són, al tombant de segle, el reflex d'una societat en transformació. És una època en què moltes pràctiques culturals procedents d'una societat preindustrial desapareixen i es generen noves formes de divertiment.

La industrialització comporta l'organització del temps entre feina i lleure –com en diem nosaltres avui, no a l'època–, l'aparició d'horaris i la potenciació de la festa com a període de no-treball. La festa –com a moment de descans de l'activitat productiva i de relació social– adquireix

una major importància. Privats de la seva funcionalitat immediata i mancats del valor patrimonial que els serà atorgat en el futur, els costums festius del passat desapareixen. La innovació tecnològica, les novetats en la indumentària i els esports troben en la festa un marc propici.

La festa és un temps d'oci contraposat al temps productiu. I en aquest temps és especialment important la relació amb els altres, limitada per l'organització de l'activitat productiva. Les classes populars aprofiten diumenges i dies de festa, més enllà del costumari específic de cada celebració, per sortir al carrer i passejar –el passeig és un espai de relació d'importància cabdal–, anar a Salou durant l'estiu o ballar. El ball a les entitats culturals, recreatives o polítiques és l'espai de relació clau per a sectors amplis de la població, principalment els joves. La música i, encara més, el teatre gaudeixen d'una important acceptació.

Les distraccions diàries dels homes, un cop finalitzada la jornada laboral, són els cafès i les tavernes, llocs on beure i jugar-se els diners. Les dones s'havien d'accontentar amb el safareig al carrer o la botiga.

Aquestes hores d'oci s'omplen també prenent temps al descans físic, amb la participació en un moviment associatiu en què, molts cops, cultura i política s'impliquen directament. És també el moment d'expansió dels cafès com a punts de trobada i d'esbarjo.

Amb més de 16.000 visitants, l'exposició ha estat la més visitada en tota la història de la ciutat. Un èxit de públic que acompanya la bona acollida que la mostra ha tingut tant en els mitjans de comunicació com entre els professionals de la història.

ALBERT ARNAVAT